

Verbeteren afstemming en samenwerking bodem, water en ruimte

Project ondergrond - Team Implementatie Ondergrond

Inleiding

Het project ondergrond, onderdeel van het uitvoeringsprogramma (UP) van het convenant bodemontwikkelingsbeleid en spoedlocaties, richt zich op de transitie naar een duurzaam gebruik van de ondergrond. Een van de wijzigingen die nodig is om deze gewenste transitie te bereiken, is een toenemende samenhang van het bodembeleid met het energie-, water-, en ruimtebeleid. Maar hoe realiseer je dit in de praktijk? Wat kun je als organisatie doen om de afstemming en samenwerking tussen bodem, water en ruimte te verbeteren?

Verbeteren afstemming en samenwerking bodem, water en ruimte

Een aantal provincies, gemeenten en waterschappen zijn al actief op dit gebied. Het team Implementatie ondergrond heeft aan de hand van interviews een inventarisatie gemaakt van de ervaringen en tips die een aantal voorlopende organisaties met de rest van Nederland willen delen. De interviews zijn gehouden met:

- Frans Dubbeldam, gemeente Amsterdam
- John de Ruiter en Joost Martens, gemeente Rotterdam
- Maaïke Paulissen en Petra Mackowiak, gemeente Tilburg
- John Jansen en Anne Wim Vonk, waterschap Aa en Maas (schriftelijk)
- Astrid van Veldhoven, Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden
- Freerk Dommershuijzen en Lidwien Besselink, provincie Overijssel
- Leo Hamerlinck en Jan van Hagen, provincie Zuid-Holland

Factsheets

De tips vindt u kort en bondig weergegeven in vijf factsheets:

1. Tips voor afstemming en samenwerking bodem, water en ruimte binnen de organisatie
2. Tips voor afstemming en samenwerking bodem, water en ruimte buiten de organisatie
3. Organisatieaspecten: wat werkt goed en wat werkt belemmerend?
4. Tips en voorbeelden van vroegtijdige aansluiting bij ruimtelijke ontwikkelingen
5. Wensen rondom instrumenten?

Meer info

Deze factsheets zijn gemaakt door het team Implementatie Ondergrond. Dit team bestaat uit de volgende leden:

- ❖ Petra Bakker, AG NL/Bodem+
- ❖ Lydia Plant, gemeente Almelo
- ❖ Marten Biet, provincie Noord-Brabant
- ❖ Harke Tuinhof, gemeente 's Hertogenbosch
- ❖ Hanneke Cusell, Waternet
- ❖ Irma Kerkhof, AG NL/Bodem+

Wilt u meer informatie of heeft u vragen naar aanleiding van deze factsheets, neem dan contact op met Petra Bakker via petra.bakker@agentschapnl.nl.

1. Tips voor afstemming en samenwerking bodem, water en ruimte binnen de organisatie

- Gebruik concrete projecten, zoals een gebiedsontwikkeling of het opstellen van een beleidsnota voor de ondergrond, als springplank. Maak voor een project duidelijk wat ondergrond kan bijdragen aan het succesvol afronden van het project, bijvoorbeeld door ondergrond in ruimtelijke belangen en kostenbesparingen te vertalen.
- Begin niet te groot, maar start binnen de eigen organisatie op een laagdrempelige en informele manier. Denk bijvoorbeeld aan informerende en inspirerende activiteiten, zoals lunchlezingen of een 'maand/week van de ondergrond'. Begin met een aantal geïnteresseerde en enthousiaste collega's een intern netwerk om ideeën en kennis uit te wisselen en kansen zichtbaar te maken.
- Verdiep je in elkaars werkveld, zodat je weet wat er bij een ander speelt, bekend raakt met het gebruik van verschillende begrippen (bijv.: gebruik je de term ondergrond of bodem?) en de verschillen en overeenkomsten in beleidsprocessen leert kennen. Zo kun je inspelen op de verschillende behoeften vanuit water, energie en ruimte en kun je pro-actief en vraaggestuurd aansluiting zoeken bij (nieuwe) ruimtelijke processen.
- Maak een 'presentatiemap' met informatie over de lokale en regionale ondergrond. Denk aan kaarten en plaatjes van de bodemopbouw, uitleg over warmte-koudeopslag, een overzicht van ruimtelijke ontwikkelingen enz. Dit ondersteunt de uitleg en geeft meer begrip bij collega's van andere vakgebieden over de relaties tussen ruimte, energie, water en ondergrond.

2. Tips voor afstemming en samenwerking bodem, water en ruimte buiten de organisatie

- Stel concrete projecten en voorbeelden centraal, bijvoorbeeld in de vorm van een Community of Practice of regionale kennis- en netwerkdag waar verschillende regionale partijen aan deelnemen. Gebruik goede voorbeelden en voorbeelden van gemiste kansen om de bijdrage en het belang van ondergrond voor de verschillende partijen duidelijk te maken.
- Besteed meer aandacht voor het betrekken van externe relaties, zoals waterschappen of planeigenaren. Dit brengt nieuwe belangen, kansen en inzichten met zich mee. Het gezamenlijk opstellen van een structuurvisie kan hier een middel voor zijn. En ook het presenteren van de ondergrond in kaarten kan betrokkenheid van externen vergroten.
- Denk en handel vanuit de maatschappelijke opgaven van een regio in plaats vanuit de sectorale elementen.

3. Organisatieaspecten: wat werkt goed en wat werkt belemmerend?

Wat werkt goed?

- Intern samenbrengen van bodem en ruimtelijke ontwikkelingen door dwarsverbanden te leggen tussen de beleidsvelden. Dit kan bijvoorbeeld door gezamenlijke COP's of themabijeenkomsten om kennis te delen. Oftewel: zorg voor een intern netwerk.
- Zorg voor één persoon binnen de organisatie die het loket of aanspreekpunt vormt voor verschillende vragen over de bijdrage van ondergrond in (ruimtelijke) beleidsprocessen: een 'ondergrondcoördinator'. Afhankelijk van de aard van de vraag kan deze persoon dit verder uitzetten bij de juiste collega's. Zo is informatie of expertise altijd vindbaar.
- Bestuurders betrekken, informeren en kennis overdragen voor draagvlak en bewustwording hoger in de organisatie.

Wat werkt belemmerend?

- Versnippering van kennis, ontbreken van interne netwerken.
- Ontbreken van tijd en budget voor werkgroepen en kennisopbouw door bezuinigingen en herbezinning op taken
- Belangenstrijd (wij-zij denken) en uurtje-factuurtje tussen afdelingen. Dit belemmert betrokkenheid en het samen sparren in een vroeg stadium.
- Stilliggende gebiedsontwikkelingen en bouwplannen als gevolg van de economische crisis (maakt het lastig om met concrete projecten aan de slag te gaan).

4. Tips en voorbeelden van vroegtijdige aansluiting bij ruimtelijke ontwikkelingen

- Het gezamenlijk – met een breed team - opstellen van een (omgevings)visie, is een geschikte manier om vroegtijdig ruimte, ondergrond en andere thema's samen te brengen.
Bijvoorbeeld: - Omgevingsvisie Overijssel

- Ambitiegebieden benoemen en Masterplannen voor bodemenergie opstellen.
Bijvoorbeeld: - Masterplan WKO Gouda
- Ambitiegebieden bodemenergie provincie Zuid-Holland

- Ondergrond als oplossing voor verbeteren leefomgevingskwaliteit
Bijvoorbeeld: - Integrale Leidingen Tunnel, Amsterdam
- Integraal masterplan ondergrond centrum Rotterdam

5. Wensen rondom instrumenten?

➤ **Kennis**

1 loket voor ontsluiting van kennis en stellen van ondergrond vragen.

➤ **Informatiebeheer**

Instrument voor eenduidige wijze van registratie, ontsluiting en presentatie van ondergrondinformatie.

➤ **Kosten-baten**

Instrument om de kosten en baten van ondergrondaspecten in kaart te brengen. Met een aantal instrumenten wordt inmiddels ervaring opgedaan, zoals TEEB (The Economics of Ecosystems and Biodiversity), DPL (Duurzaamheidsprofiel voor een locatie) en de Triple O aanpak voor ecosysteemdiensten.

➤ **Afwegingskader**

Er blijkt geen behoefte aan een apart afwegingskader voor ondergrond, maar ondergrond moet een plek krijgen in de bestaande afwegingen die in het kader van ruimtelijke projecten gemaakt worden. Hierbij is behoefte aan een goed inzicht in het verloop van ruimtelijke processen en de aansluitingsmogelijkheden van ondergrond. (In ontwikkeling. Zie project: Afwegingskader ondergrond op www.skbodem.nl).

➤ **Overzicht**

Omdat het aantal instrumenten en de beschikbaarheid van informatie over de ondergrond steeds verder toeneemt, is er behoefte aan overzicht. Welke informatie en instrumenten zijn beschikbaar en relevante bij verschillende vraagstukken, projecten of beleidsontwikkelingen? (In ontwikkeling: het RIVM werkt aan een database om meer overzicht te geven over de beschikbare instrumenten en rapporten op het gebied van ondergrond).